

ҚОНУНЛАР — ТАРАҚҚИЁТИМИЗ ТАЯНЧИ

« ИНСОН ВА ҚОНУН »

КУШ — ЭДИЛЛИКТЕ

Газета 1996—жыл
1-сентябрден
шыға бастады.

№3 (13)

1997 жыл

20-ФЕВРАЛЬ

ПИИШЕМБИ

сатыуда еркин баҳада

АДАМ ХЭМ НЫЗАМ

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ХУҚЫҚ ҚОРҒАУ УЙЫМЛАРЫНЫҢ ЖӘМИЙЕТЛИК—ХУҚЫҚЫЙ ГАЗЕТАСЫ

БАЛАЛАРҒА ҒАМХОРЛЫҚ КЕРЕК

Әдиллик министрлигине хэм суд органларына келип түсетуғын шарым арзалардың басым көпшилигин өдетте алимент ҳақында арзалар қурайды. Буларда талапкерлер алимент өндирюди хэм оның муғдарын көбейтип берюди, яки алименттиң келмей, кешигип атырғанлығы ҳақында дауа қылады.

Алдыңғы ўақытларда «алименти қурысын, баламды өзим тарбиялайман» деп, алимент сорап судқа барюды арсынатуғын болса, ҳәзир өгкинши дәўирдиң қыткершилигинде балаларынан тауып, бақшаға, оқыўға барюды ушын кийим-кеңшек тауып берюде қыйналған қыз-келиндеримиз алимент сорап дауа қылыўға мүжүр болып атыр. Буған бола екнши тәреп жуўапкердиң жуўабыда түрлише. Айрымлары алимент төлеўге қарсы емеслигин, және бири «кереги пулма алсын, бирақ мени тыныш қойсын, яғный жұмысыма орынлаў хатын жибермесин»—деп көкирек көтеретуғынларда, яки болмаса, «ўйимдеги балларымды зорға бағып отырман, ажырасқан ҳаялымның балаларын қалай бағаман»—деп бас тартыўшыларда яки алименттиң муғдарын азайтыўды сораптуғынларда бар.

Енди булар өз жөни менен кете берсин дейик, ал енди үшінши бир адам, яғный усы алиментти сораўға себепши болған баланың жағдайын, оның не ойлауғыны менен есапласып көрдикпе екен?

Мәселен «әкесинен» яки «әке» бол-

мыш адамнан алимент келгенде бала қуўанады деп ойлайсызба, дурьс кишкене ўақтында алимент пулга алынған ойыншық, кийим-кеңшекке түсинбеи қуўаныўы мүмкин. Ал еси ене келген сайын бул балаға қаншалық руўхый азап береди...

Күйеуи бес алты баласы менен таслап басқа биреў менен кеткен ҳаялды «маған хэмме нәрсе жеткиликли, жұмысым да абыройым да, ул-қызым, ўжайым да бар, тек-ғана нерзентлеримниң «апа, неге бизиң әкемизди алып қала алмадыңыз?»—деген сауалына жуўап таба алмайман» дегени есимде.

Сондайларды көрип биреў балаға за болса, биреў баладан бийзар»—екени

ериксиз ядқа түседи. «Алтынның қолда барда қәдири жоқ»—демекши күнде көрип жүрген балларымызды бақырып-шақырамыз. Негизинде бир тырнаққа зар болып жүргенлер азба?! Гейде тыныш-татыў жасап атырған хожалық бир перзентке зар болғаннан ажырасыўға мәжбүр болады. Себеби шаңарақ дүзген соң ҳәр бир инсан өсиң өнгиси келетуғыны тәбийғый нәрсе. «Он бес жыл бирге жасадың, бир-биреўимиздиң кеўлимизге тиймедик, бирақ бала дәртенен не қыларымды билмей енемнен рухсат сорадым дейди және бир келинлерден бири, енемниң мени жибергиси қелмеді, жеме-жемеге келгенде сонша жыл қослас болған-соң өзлеримизде бир-биримизди қыймадық. Ойласып туўыў үйнен еки хәптелик қызды хужжетлестирип алдық»—дейди ерли зайыпшылар. Олардың сол күнги қуўанышын хеш қандай тил менен айтып жеткизиў мүмкин емес, «менде ана болдым»—деп егил-тегил жас нәрестени баўырына басып жылағанын көрген ҳәр қандай тас баўыр адам да шыдап тура алмаса керек. Олардың ықласының соншалық күшли болғанынан болса керек алған перзентиде уқсап кеткен, бундай тәбияттың нызамына тән бермеудиң илажы жоқ. Нәрестениң ҳәр бир хәрекетти олар ушын үлкен байрам, жер көкке исенбеиди. Бул жерде ерли-зайыпшылар адам алдында да, қала берсе қудай алдында да үлкен бир сауап ислеген деп ойлайман. Себеби, бириншиден, шаңарағы сақланып қалып, екншиден, ғунасыз нәрестениң көз жасы төгилип «тири жетим» болыўдан сақлап қалды. Ушиншиден, хожалықта ауыз биршиликтен, бир-биреўге исенимниң бекемлигин және бир мәрте дәлилдеди. Ал ғунасыз нәрестени тас-

лап кеткен «ана» болмыш турмыста өз жазасын ала берер.

Хожалық болыўды нийет еткен жаслар ЗАГС (ПХАЖ) бөлимине арза бергеннен кейин оларға ойлануў ушын бир ай мүддет берилиўи керек. Бизде көбнше үйленши, балалы болғаннан кейин неке ғуўалығы менен баласының туўылғанлығы ҳақында ғуўалығын қосып алады. Яки ЗАГС тен өтпегеннен кейин анасының атына (фамилиясы менен) алып, соңында өзиниң баласы ушын әкелик белгилеп жүреді. Гейде балалы болған соң «жұлдызымыз жараспады, минезлеримиз келиспеди»—деп ажырасыўға келеди. Мениңше усы «жұлдызымыз жараспады»—дегенде би, мөни болыўи керек. Себеби, астрологиялық изертлеўлерден тәжирийбе етип қарағанда, ажырасқанлардың көпшилиги ҳақыйқаттада қарама-қарсы жұлдызлар жайлауында туўылғанларға туўра келеди.

Буны биз қайдан билемиз деген орынлы сауал пайда болады. Жас жубайла, турмыс қурмастан алдын бул ҳақында да бир ойланып көрсе, буған ата-ана, ЗАГС хызметкерлери өз билгенинше түсиник берсе, астрологиялық календарларда итибар берсе жақсы болмапа екен. Сонда ажырасыўларда, алимент талап етиўшилерде азаймапа екен. Бул мениң жеке пикирим буған ким қалай қарайды ҳәр кимниң өз еркинде.

Хеш қандай алимент әкениң ыссы алақанына, айналайын—деген бир ауыз жыллы сөзине жетпейди. Хеш қандай алиментте, пул да, мал-дүньяда әкениң орнын баса алмайды.

Гулназар КУЛУМБЕТОВА,
Қарақалпақстан Республикасы Әдиллик министрлигиниң бөлим баслығы.

ӨЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ САЛЫҚ КОДЕКСИ ЖОЙБАРЫН ДОДАЛАУ ҲАҚҚЫНДА

Жақында, 4-февраль 1997 жылы Нөкис қаласында, «Аралсуўқурылысы» бирлеспеси клубында «Салық кодекси» жойбарын додалаўға бағышланған Республикалық семинар-кеңес өткерилди. Семинар-кеңеске Өзбекистан Республикасы Олий Мажлиси комитет баслығы орынбасары Турдыев Рустамбек Абдуназарович, Өзбекистан Республикасы финанс министрлигиниң басқарма баслығы орынбасары Миннибаева Татьяна Михайловна, Өзбекистан Республикасы мәмлекетлик салық комитетиниң басқарма баслығы орынбасары Бахрамов Рустам Аскарлович хэм бөлим баслығы Валиев Акрам Умаровичлер қатнасты.

Семинар кеңеске Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы кеңеси комитет баслықлары Есчанов Бахтияр Есчанович хэм Садықов Жаңабай Садықович, сондай-ақ Олий Мажлиси депутатлары А. А. Аметов, У. Х. Хожаназаров, Х. Х. Хамидов, Уразалиев, Калимбетов, Таганиязовлар қатнасты.

Сондай-ақ семинар-кеңеске Республика Жоқарғы суды баслығы П. А. Айтниязов, хожалық суды баслығы А. Ж. Нуржанов хэмде хуқық қорғау органлары ўәкиллери, Министрликлер менен ведомстволардан, ири-ири мекеме, кәрханалардан, район хэм қала ҳәкимлери орынбасарлары, салық хэм банки ұйымлары ўәкиллери қатнасты. Усындай семинар-кеңеслер 5—8 февраль күнлери барлық районларда толығы менен өткерилди хэм «салық кодекси» жойбары кең түрде додаланды.

«Салық кодекси» Республикамыздың экономикасын бекемлеўде, мәмлекетимиз қазнасын толықтырыўда хэм нызамлылықты бекемлеўде үлкен әҳмийетке ийе.

Өзбекистан Республикасы өз ғәрезсизлигине ерискен күннен бастап, хур-

метли президентимиз И. А. Кәримовтың басшылығында, ғәрезсиз республиканымыздың ғәрезсизлигин бекемлеўде, экономикалық социаллық хэм сиясий турмысымызда үлкен әмелий жұмыслар исленип атыр.

Республикамызда базар қатнасықлары қәлиплестириўде, экономикалық қатнасықларды бекемлеўде, өткерилип атырған экономикалық реформалардың турақлылығын хэм оның өсиў динамикасын тәмийинлеўде салық сиясаты ең баслы механизми болып табылады хэм тийкаргы рычаг (қурал) болып есапланады.

Республикамыз экономикасы тийкарынан усы рычаг арқалы басқарылады хэм ол дәўир талабына сөйкес жетилистрилип барылады.

Республика экономикасын бекемлеўде оның тийкаргы рычаги болған салық системасында хэм салық нызамлары да заман талабына сай жетилистрилип барылды. Бул өтиў жолында тәбий түрде бир қанша қыйыншылықларда хэм машқалаларда ушырасты хэм олар нызам нормаларына муўапық шешилип барылды.

«Салық кодекси» жойбары бул республикамызда биринши мәртебе қабыл етилетуғын—өз алдына бир бөлек нызам тараўы болып, салық нызамларының ең жетилистрилген хэм бир жерге жәмленген ең үлкен норматив акти болып есапланады. «Салық кодекси» жойбарын ислеп шығыўда белгили илимпазлар хэм үлкен практикалық тәжирийбеге ийе экономикалық тараўдағы хызметкерлердиң бир нешше жыллық мийнети нәтийжеси болып табылады.

«Салық кодекси» пүткил дүнья жүзлик нормаларға сөйкес, бул тараўда ерисилген жетискенликлерди өз ишине қамтый алатуғын түринде исленип шы-

ғылыўында халықаралық шөлкемлердиң ең авторитетли экспертлери қатнастырылған. Сонлықтан мәмлекетимиз басып өткен жолдағы жыйналған бай ис тәжирийбелери бул «Салық кодекси» толық қамтылған хэм салық системасының алдағы жұмысларын жақсылаўда кең мүмкиншиликлер жаратып береді. «Салық кодекси» жойбары бул тийкарынан салық салыў системасының бағдарын—оның принциптерин, салық системасының структурасын, салық түрлерин, объектин, салық есаплау тәртиплери хэм төлем тәртибин, салық органлары хэм салық төлеўшилердиң хуқықлары, жуўапкершилиги хэм ўазыйпалары, салық жұмысын жүргизиў хэм салық хәкимшилиги хэм басқада нормаларды өз ишине кириткен.

Салық нызамлары өз спецификасына ийе, ол салық системасының ең тийкаргы үш аспектін ретлестириўи болып, тийкарынан экономикалық, нызамлылық хэм хәкимшилик аспектлерин өз ишине қамтыйды хэмде оларды жаңадан сәўлелендиретуғын спецификаға ийе.

«Салық кодекси» бул 10 бөлимнен, 39 баптан хэм 135 статьядан ибарат болған үлкен норматив хужжет болып есапланады. «Салық кодекси» жойбары жоқарыда атап көрсетилгендей бизиң тарийхымызда биринши мәртебе қабыл етилейин деп турған үлкен норматив хужжет болып ол тийкарынан салық органлары менен салық төлеўшилер арасындағы қатнасықларды нызам талаптарына муўапық белгилеп беретугын, өткен дәўирде қабыл етилген салық нызамларын бир жерге жәмлестирип, әпиўайы түрде, жетилистрилген формадағы норматив хужжет болып есапланады. Бул «салық кодексиниң» артықмашлығы сїда, ол бурынғы көп-

леген инструкциялар, положениялар орнына толықланған бир хужжет болып салық органларында, салық төлеўшилердиңде жұмысларын, бир қанша жеңиллестиреди, қағазбазлықтан қутқарады, хәр салыққа тийисли инструкцияларды хәр жерден иземестен бир жерге жәмлескен ҳалында үйренюге мүмкиншилик жаратып береді. Усы «Салық кодекси» жойбарын додалаўға бағышланған семинар-кеңеслерде республикамыз халық-хожалығы тараўларында жұмыс ислеп атырған бай тәжирийбеге ийе басшы хық. еткерлерден, бухгалтерлерден, экономистлерден, исбилерменлерден бир қанша пикир усыныслар келип түсти. Олар тийкарынан бизиң республикамыздың экологиялық жағдайларын есапқа алған ҳалда бир қатар салық түрлерине жеңиллик берюў бойынша, мәмлекетлик сектордағы кәрханалар хэм исбилерменлерди қоллап қуўатлау, республикалық хэм жергиликли бюджетке түсетуғын салықлар хэм басқада мәжбүрий төлемлерди тәртилестириў, анықлық киргизиў, салық органларының материаллық-техникалық базасын бекемлеў хэм оның жұмысларын жөнеде жетилистриў бойынша итибарға ылайықлы пикир хэм усыныслар келип түсти хэм биз оны Өзбекистан Республикасы мәмлекетлик салық комитетине Олий Мажлиси Сессиясына усыныў ушын жетрип бердик.

«Салық кодекси» жойбары бойынша егерде Сизде усыныс хэм пикирлер болса Қарақалпақстан Республикасы Мәмлекетлик Салық Бас Басқармасы 4—28—03 телефон арқалы ямаса жазба түрнде билдириўиңизге болады.

Т. ЭМИРНИЯЗОВ
ҚРМСББ Сервис—орайның баслығы

ҲУҚЫҚЫЙ МЭМЛЕКЕТ ЖОЛЫНДА

Қарақалпақстан Республикасы Бас Салық басқармасының Салық саясатын алып барыудағы жұмыслары ҳам бүгінгін күн үшін зәур болған басқада мәселелер бойынша хабаршымыз. Қарақалпақстан Республикасы Бас Салық Басқармасының баслығы Бахмурат Сейтмуратов пенен гүррнлести.

Сорау: Ҳәзирги ўақыттағы салық саясатын алып барыу бойынша жүргизилип атырған жұмысларыңыз?

Салық—бул мэмлекетимиз бюджетиниң (ғәзийнеси) тийкары болып есапланады, сонлықтан да ғәрезсиз Республикамыздың экономикасын бекемлеуде салық саясаты үлкен орын тутады.

Бизиң республикамыз салық саясаты, дүзилиси ҳам қағыйдалары пүткил дүнья жүзлик тәжирийбеси қабыл етилген салық системасына тийкарланған ҳалда алып барылады.

Республикамызда нызамлылықты бекемлеуде, салық нызаларын салық төлеўшилер тәрәпинен орынланыўын қадағалауда, салықлар ҳам басқада төлемлердиң бюджетке өз ўақтында ҳам толық муғдарда түсирилиўин тәмийнлеуде салық органлары хызметкерлери өткен 1996 жылда Өзбекстан Республикасы Президентиниң Пәрманларын, Министрлер Кабинети Қарарларының орынланыўын қадағалауда бир қанша әмелий жұмысларды атқарды. Өткен 1996 жылда республикалық салық уйымларының ең тийкары баслы ўазыйпасы болған мэмлекет бюджетин толықтырыу бойынша болжау көрсеткишлери 102,9 процентга артығы менен орынланыўын тәмийнледи. Өткен жылда салық нызамларының орынланыўын қадағалау бойынша 3854 мәкеме, кәрханаларда тексеріу жүргизип усыдан 1625-нде салық нызамларын бузыу фактлери анықланды. Тексеріулер нәтийжесинде 68629,0 мың сум салықлар бюджетке қайта есапланылды, 53061,8 мың сум муғдарында финанс санкциялары қолланылды, нызам бузыуға жол қойған 3283 басшы лаўазымдағы хызметкерлерге 4157,9 мың сум муғдарында ҳәкимшилик жәрималары салынды.

Өткен жылда Республикамызда 11 министрликлер ҳам кәрханаларында тексеріулер жүргизилди. Тексеріулер нәтийжесинде «Аралсуўурылысы» бирлеспесине қараслы 108 кәрханада салық нызамларын бузыу факти анықланды. 10965,2 мың сум салықлар бюджетке қосымша есапланылды, 4461,5 мың сум финанс санкциялары қолланылды. Сондай-ақ «Узнефтьгаз» корпорациясына қараслы кәрханаларда 5218,1 мың сум, «Узсельхозснабремонт» системасына қараслы кәрханаларда 4081,1 мың сум «Нефть өнімлери» басқармасында 4466,8 мың сум салықлар бюджетке қосымша қайта есапланылды ҳам олардың басшы хызметкерлерине тийисли ҳәкимшилик жәрималары салынды.

Өткен жылда 8426 жеке исбилерменшилик пенен шүғылланыўшы пухаралар есапқа алынды, 4178 мәрте қадағалау тексеріулер өткерилди, 2329 пухараға салық нызамларын бузғанлығы үшін 1698,5 мың сум муғдарында жәрималар салынды.

Саўда ҳам салыққа хызмет көрсетиу кәрханаларында салық нызамларын ҳам саўда қағыйдаларының орынланыўын қадағалау мақсетинде 956 кәрханада ҳам 2179 саўда орынларында тексеріулер жүргизилип, усынан 501 кәрханада ҳам 1273 саўда орынларында нызам бузыу фактлери анықланды, 20302,1 мың сум бюджетке салықлар қосымша есапланылды 64 факт бойынша прокуратура органларында, 17 ишки ислер бөлимлерине, 18 ис суд органларына ис қозғап өткерилди, 1250 жуўапкер хызметкерлерге 1365,2 мың сум ҳәкимшилик жәрималары салынды.

Усылардан «Қарақалпақсаўда» акционерлик жәмийетине қараслы 214 кәрханада улыўма тексеріу жүргизилди. Солардан 77 кәрханада нызам бузыу фактлери анықланды, 4 кәрхана бойынша ис қозғалып ҳүжжетлери тергеу органларына өткерилди, ал «Қарақалпақтутыныў» бойынша тексерилгени 1054 кәрхана, олардан 644-де нызам бузыу фактлери анықланған ҳамде 21 ис тергеу органларына өткерилди.

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинетиниң 26 декабрь 1994 жыл №621 «Нақ пул менен есапласыуда қадағалау кассалық машиналарына шәртли түрде қолланыу ҳаққындағы» Қарарының орынланыўын қадағалау мақсетинде 973 саўда ҳам хызмет көрсетиу орынларына тексеріу жүргизилди. Усынан 612-синде қарап талапларын бузыу фактлери анықланды, 500 жуўапкер хызметкерлерге 496,1 мың сум жәрималары салынды, 24 саўда орынның жұмысы тоқтатылды, 14-ниң материаллары тергеу органларына өткерилди.

Сондай-ақ Министрлер Кабинетиниң 12 декабрь 1994 жылғы № 604 қарарының орынланыўын қадағалау бойынша бир қатар жұмыслар алып барылды, нәтийжеде тексерилген 78 дүкәнда 8 атамдағы шәртли түрде болыуы керек болған биринши гезектеги азық-ауқат товарларының саўдада жоқлығы анықланды ҳам бул туўралы илаж көриу үшін олардың жоғарғы органларына мәлимлемелери берилди.

Министрлер Кабинетиниң 16 август 1996 жылғы № 291 қарарының орынланыўын қадағалау мақсетинде 195 рет маршрутлы автобуслар тексерилди, 133 жағдайда ҳәр қыйлы қәте-кемшиликлер анықланды, 5-материал ҳуқық қорғау органларына өткерилди, 6 материал бойынша ҳәкимшилик жәрималар салынды, 55 ис бойынша шара көриу үшін олардың жоғарғы органларына мәлимлемелер жиберилди.

Өзбекстан Республикасы Президентиниң 1996 жыл 9-август күнги «Хожалық жүргизіуши субъектлердиң бюджет пенен есапласыуында олардың жуўапкершилингин арттырыу» ҳаққындағы Пәрманы ҳамде Министрлер Кабинетиниң 1996 жыл 8 ноябрь күнги № 387 «Бюджетке салықлар ҳам басқа да мәжбүрий төлемлер бойынша мүддетинде төленбеген салықларды кәрханалар ҳам шөлкемлердиң мал-мүлки есабынан өндирип алыу тәртиби» ҳаққындағы қарарын салық төлеўши тәрәплерге кең түсиндириу мақсетинде декабрь айында республикамыздың барлық қала ҳам районларында

семинар-кеңеслери өткерилди, усы атамада радио ҳам телевидение арқалы көрсетиулер шөлкемлестирилди, газета бетлеринде кең түрде түсиник берилди.

Республика Президентиниң 1996 жыл 27 сентябрь күнги «Өзбекстан Республикасының 1997 жылғы бюджетине байланыслы салық реформаларын тереңлестиріу илажлары» ҳаққындағы Пәрманын ҳамде Министрлер Кабинетиниң 1996 жыл 5 декабрь күнги № 431-ши «Бюджетке төлемлер бойынша тәртипти бекемлеу ҳам оның механизмлерин жетилистириу илажлары» ҳаққындағы қарарын басшылыққа ала отырып, оның орынланыўын қадағалап барыу бойынша салық органлары хызметкерлериниң ең әдиўли баслы ўазыйпалары ҳам исленип атырған жұмысларын атап көрсеттик. Мине усы жұмысларды алып барыу үлкен әҳмийетке ийе.

Усы мақсетте өткен жылда республика әҳмийетиндеги министрликлер ҳам мәкемелер, кәрханалар басшыларының қатнасыўында 10 рет кеңейтирилген семинар-кеңеслер өткерилди. Оған салық-төлеўшилер қатнасты ҳамде кең түрде түсиниклер берилди. 1997 жыл 14 январь күни Нөкис қаласында «1997 жылы салық системасындағы өзгерислер» деген атамда семинар-кеңес буны тастыйықлайды. Бул семинар-кеңес Өзбекстан Республикасы мэмлекетлик салық комитетиниң жуўапкерли хызметкерлери ҳам республикамыздың барлық район ҳам қалаларынан 400-ден аслам салық төлеўшилер қатнасты.

Сорау: Өткен 1996 жылы жуўмағы бойынша салықлардың қандай түрлері орынланбай қалды?

Улыўма белгиленген болжау көрсеткишлерин барлық қала ҳам қалалық мэмлекетлик салық инспекциялары орынланыўын тәмийнледи.

Бирақ мәкеме ҳам кәрханалардан өндирилетуғын мүлк салығы 83,9 процент, жер салығы 68,0 процент транспорт салығы 92,4 процентке орынланбай қалды. Буның себеби айырым мәкеме ҳам кәрханалардың банктеги есап бетинде қәрежетлериниң болмағанылығы, ямаса олардың төлеу икәмияты болмағанылығы. Улыўмаластырып айтқанда салық төлеўши юридикалық тәрәплерде 1-январь 1996 жылы бюджетке қарызы 95,6 млн. сум болған болса, бул көрсеткиш 1-январь 1997 жылға келип 1 млрд. 550 млн. сумға жетти. Мине усы бюджет алдындағы қарызларды өндирип алыуда салық органлары ҳамде салық төлеўши қарыздар мәкеме ҳам

кәрханалар алдында үлкен жуўапкершиликли ўазыйпалар тур.

Сорау: Акциз маркаларын енгизиуді әмелге асырыу жұмыслары ҳаққында тоқтап өтсеңиз?

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинетиниң 1996 жыл 18-июль күнги № 256 «Өзбекстан Республикасы аймағында акциз маркаларын өндириу бойынша таярлықты шөлкемлестиріу илажлары» ҳаққындағы ҳам 1996 жыл 14-август күнги № 285 «Өзбекстан Республикасы аймағында темеки өнімлерине ҳам алкоголь ишимликлерине акциз маркасын енгизиу тәртиби» ҳаққындағы қарарларын орылау мақсетинде республика Министрлер Кеңеси, Бажыхана басқармасы, Нөкис винозаводы, «Қарақалпақсаўда», «Қарақалпақтутыныў» ҳам басқада мәкеме басшылары, салық органлары хызметкерлери қатнасыўында 1996 жыл 30-август күни Нөкис қаласында семинар-кеңес өткерилди ҳам кең түрде түсиниклер берилди. Усы мәселеге байланыслы норматив ҳүжжетлер тарқатылды.

Қарарлардың орынланыўын қадағалау мақсетинде салық органлары тәрәпинен тексеріулер шөлкемлестирилип 624 ҳәр қыйлы нызам бузыушылық фактлери анықланды, 8645 шийше спиртли ишимликлер ҳамде 16238 темеки өнімлери акциз маркасы бастырылмай сатылып атырғанлығы үшін конфискация қылынды ҳам арнаулы бажыхана складларына тапсырылды, 253 нызам бузыушылыққа жол қойған адамларға 216,1 мың сум ҳәкимшилик жәрималар салынды.

Анықланған нызам бузыушылық фактлери бойынша тек гана Нөкис қаласында 4 материал прокуратура органына, ал Тахиаташ қаласында 2 материал халық судына өткерилди.

Ҳүкиметимиздің усы қарарын орылау мақсетинде қадағалау жұмыслары даўам етпекте.

Сорау: Салық тараўында қәнигелерди таярлау, олардың тәжирийбесин арттырыу мақсетинде қандай илажлар исленип атыр?

Республика салық органлары алдында турған үлкен ўазыйпалы жұмысларды атқарыуда қәнигелер таярлау, олардың билимин арттырыу мәселелери үлкен әҳмийетке ийе.

Ҳәзирги ўақытлары салық органларында 623 хызметкер жұмыс ислейди.

Өткен 1996 жылда белгиленген жобаға тийкарланып 57 басшы хызметкер Ташкент финанс университетинде ҳам 18 басшы хызметкер Ташкент дүнья жүзлик экономика ҳам дипломатия университетинде билимин жетилистирди

Басқармада «Сервис-орайы» шөлкемлестирилип тарау хызметкерлериниң билимин арттырыуда үлкен жұмысларды әмелге асырып атыр.

Өзбекстан Республикасы мэмлекетлик салық комитетиниң буйрығына тийкарланып қалалық ҳам районлық мэмлекетлик салық инспекцияларынан 274 хызметкер аттестацияға қатнастырылды, усынан 165 хызметкер өзлери ийелеп турған лаўазымына ылайық деп табылды. 85 хызметкер аттестациядан қайта сынаққа қалдырылды, 13 хызметкер ийелеп турған лаўазымынан төмен етилди ҳам 2 хызметкер лаўазымына ылайық емес деп табылды.

Қәнигелерди аттестациядан өткеріу 1997 жылда шөлкемлестириледи ҳам оған таярлық жұмыслары алып барылмақта.

Сәубетлескен: Парахат ХАБИБУЛЛАЕВ.

«Адам ҳам нызам» газетасын бүгін биринши рет оқып шықтым. Қарақалпақстан Республикасы ҳуқық қорғау уйымлары өзлериниң жәмийетлик ҳуқықый газетасына ийе болғаны қуўанышлы қубылыс. Бул оның оқыўшыларында шадлыққа бөлеп атыр. Шынында да «бул дүньяның көрки—адам баласы, сол адамның көкке жетер наласы, кеўилдиң көп болар қайғы-жапасы» деп Әжвиняз шайыр айтқандай, адам-адам менен бахытлы. Сол адам деген улы атқа ылайық болсақ, соннан артық сыйлық болмайды. Мен өзимниң айрым

ХАТЛАРДАН ҚАТАРЛАР

АДАМ-АДАМ МЕНЕН...

усынысларымды ортақласпақшыман:

Қарақалпақстан Республикасы Әдиллик министрлигиниң жанында нызамды жақсы билетуғын топарлардан ибарат оны халық арасында үгит-нәсиятлау бюросы дүзилди, олар халыққа адам ҳам

қылмыс туўралы түсиник жұмысларын алып барса жақсы болар еди.

Республика ҳүкимети ишки ислер министрлигине транспорт жарынан жәрдем көрсетиуді жақсылауы лазым. Себеби: қылмыс жүз берген яки жынайт-

тың алдын алыу үшін, сол жерге тез жетип барылуы шәрт. Бул үшін биринши нәўбетте транспорт керек болады, ол көп нәрсени шешеди.

Адам—адам менен дегендей тийкары айтажағым, адамды қорғау үшін Нызам керек, сол Нызамды адам иске асырады. Бул жолда «Адам ҳам Нызам» газетасы редакциясына айдын ҳам жипек жол тилеймен.

Әмет ТӨРЕ улы

Уллы Уатаңдарлық урыстың биринши топардағы майыбы, мийнет ветераны.

МАИ мүйеши

БӘРҚУЛЛА ӨЗ БУРШЫМЫЗҒА САДЫҚПЫЗ

Автомобиль өзинің тезлиги хәм мәңврилиги менен халыққа хызмет етиуі менен бир қатарда ол адамларға бахытсызлықта алып келеди. Бул бахытсызлықлар, яғный жол-транспорт ҳәдийселери нәтижесинде бир қанша инсан өмири зая болмақта хәм олар бир өмирге майып болып қалмақта. Өткен 1996 жыл дауамында Қарақалпақстан Республикамыздың көше хәм жолларында улыўма 442 жол транспорт ҳәдийселери жүз берген, соның нәтижесинде 127 адам набыт болған хәм 465 адам ауыр жарақатланып емлеўханаларға түскен.

Бундай ҳәдийселердиң тийкаргы келип шығыу себеплери айдаўшылардың тран-

лар ашылмай хәм жазасыз қалмайды. Лейкин адам қыяпасын жоғалтқан айдаўшылардың мийримсизлиги себепинен өңиўайы бир инсанлардың, айрым жағдайларда жас нәрестелердиң өмири зая болмақта.

1996 жылдың 22 декабрь күни саат 19.00 де Нөкис қаласы Беруний көшесиниң бойында белгисиз жеңил автомашина Нөкис Педагогикалық институтының студенти 1972 жылы туўылған М. Қуўандықовты, оның зайыбы А. Махамбетованы хәм бир жасқа толмаған баласы Т. Адилбаевты қағып ўақыя болған жерден қашып кеткен. Нәтижеде ерли-зайыптылар сол жерде

кимшилик түрде шара көрилген, соның ишинде 21 08 айдаўшы транспорт қуралларын мәс ҳалында басқарғаны ушын иркилген хәм 13065 пиядаға жолларда жүриу қәделерин бузғанлығы ушын жәрийма салынған.

1996 жылы Қарақалпақстан Республикасының аймағында жүз берген улыўма 1917 жынайттың 495 жынайтты МАИ хызметкерлериниң қатнасуында ашылған. Мәселен, 1996 жылдың 6 январь күни «Түн» операциясы барысында саат 22.45 лер шамасында МАИ хызметкери милиция сержанты Ж. Матқаримов тәрәпинен Ә. Қаллибеков деген пухара иркилип тексерилгенинде 1 бас қара малды урлап алып баратырғанлығы анықланды.

Және бир мысал, 1996 жылдың 5 декабрь күни саат 19.30 лар шамасында Нөкис қаласы Орақ-Балға посёлкасының Қызыл-қум көшесинде белгисиз автомашина Нөкис қаласының турғынлары 1969 жылы туўылған М. Султанбаевты хәм 1972 жылы туўылған А. Ережеповты қағып ўақыя болған жерден қашып кеткен. Нәтижеде бул еки жас жигиттиң биреуи қайтыс болды, ал екіншиси ауыр жарақатланып емлеўханаға түсти. Бул авария бойынша оператив излеу жұмыслары шөлкемлестирилди хәм жәмийетшиликтиң, яғный өз халқымыздың тынышлығына жаны ашыйтуғын пухаралардың жақыннан жәрдемлери менен Нөкис қалалық ИИБ МАИ бөлимшесиниң хызметкерлери тәрәпинен бул ГАЗ-24 мәмлекетлик белгиси 10-83 КПА автомашинасы екенлиги анықланды хәм айдаўшысы Х.Ережепов иркилди.

Мәмлекетлик автоинспекция хызметкерлери тәрәпинен республикамыздың

Хәр күни жол ҳәрекеті қатнасуышыларының қәуипсизлигин тәмийинлеу ушын бир топар жол қадағалаўшы инспекторлары жолларға шығады хәм жол ҳәрекеті қәделериниң талаптарын бузыўшыларға тийисли шаралар қолланады. Айрым ўақытлары Мәмлекетлик автомобиль инспекциясы хызметкерлери тәрәпинен айдаўшыларды себепсиз иркип, орган хызметкерлериниң атына дақ түсириўши ҳәрекетлерге жол қойыу фактлери ушырасады. Бундай унамсыз жағдайлардың, орган хызметкерлерине жағ нәрселердиң алдын алыу мақсетинде оператив хызметкерлери менен биргеликте жасырын түрде инспекторлардың жұмысларын тексеріу шөлкемлестирилмекте хәм усындай жасырын түрде тексеріулер нәтижесинде 4 хызметкер жұмыс орнынан босатылды хәм 7 хызметкер тәртип бузғанлығы ушын қатаң түрде жазаланды. Сондай-ақ хәр бир мәмлекетлик автоинспекция хызметкери аттестациялық комиссияда өткерилди хәм ылайық емес деген хызметкерлер ийелеп турған лаўазымларынан босатылды. Хәзирги ўақытта ишки ислер орган хызметкерлериниң қатарына жұмысқа алыу, яғный кадр таярлау мәселелерине айтарлықтай дәрежеде кеуил болинбекте.

Көше хәм жоллардағы транспортлардың, пиядалардың ҳәрекетлерин тәртипке салатуғын светофорларды қурыу, жол белгилерин орнатуу хәм жоллардағы ажыратыўшы сызықларды сызыу, олардың сазлықларын қадағалау жұмысларын шөлкемлестиріу Мәмлекетлик автоинспекциясы жанындағы арнаўлы монтаж-эксплуатациялау бөлимине жүкленген. Лейкин, хәзирги ўақытта ауысық бөлеклердиң хәм ке-

спорт қуралларын мәс ҳалында басқарыўлары, автомашиналарды белгиленген тезликтен асырып айдаўлары, адам тасыу қәделерин бузыўлары хәм кесипелерден өтиу тәртиплерине бойсынбаўлары, сондай-ақ көплеген жағдайларда авариялардың келип шығыуына пиядалардың өзлериде себепши болады. Мысалы, өткен жылдың 27-январь күни саат 19.05 лер шамасында Әмиўдәрәя районы қыпшақ посёлкасында жасаўшы хәм сол жерде ислеўши 1976 жылы туўылған Шаўкат Атабаевты жолдың ортасында мәс ҳалында киятырған жеринде Краз-256 мәмлекетлик белгиси 62-20 КПП автомашинасы қағып кетеди. Нәтижеде Ш. Атабаев алған жарақатларынан емлеўханада қайтыс болады.

Кейинги ўақытлары айдаўшылардың жол-транспорт ҳәдийселерин ислеп ўақыя болған жерден қашып кетиу, яғный жәбирленген өзиндей бир инсанға биринши медициналық жәрдем көрсетиу орнына жаўызларша басып кетип ўақыя болған жерден қашып кетиу фактлери көбейип кетти. Өлбетте бундай жынайт-

қайтыс болған, ал баласы Тимур өзине келместен емлеўханада жан тапсырды. Бул ҳәдийсе бойынша дүзилген оператив излеу топарының күни-түни өткерген жұмыслары нәтижесинде ВАЗ-2106 мәмлекетлик белгиси Е 76-61 КПА автомашинасы екенлиги анықланды хәм айыпкер табылып иркиуге алынды. Хәзирги ўақытта бул жынайт бойынша тергеу жұмыслары алып барылмақта хәм тез күн ишинде жынайтшы жазасын алады.

Усындай ауыр ақыбетли жол-транспорт ҳәдийселериниң алдын алыу мақсетинде Мәмлекетлик автомобиль инспекция хызметкерлери өзлерине бекитилген участкаларда белгиленген тәртипте жұмыс алып бармақта. МАИ хызметкерлери тәрәпинен 1996 жыл барысында улыўма 183044 жол ҳәрекет қәделерин бузыўшылар иркилген хәм ҳә-

тысқарыға нызамсыз түрде алып шығып кетип баратырылған 6 тонна 100 кг қурғатылған сүт, 1000 дана сабын, 460 кг сары май, 5 тонна 600 кг пияз, 300 кг конфета, 450 кг макарон, 200 кг картошка, 70 кг шоңқа гөши, 2000 дана тушонка, 2500 дана кийим қыстырғыш, 34 бас қара мал, 3920 дана бир литрлик томат пастасы, 4 тонна гүрши, 80 дана мал териси, 430 литр ақ май, 740 кг гешир, 400 кг печенье, 1150 кг семечка, 800 кг писте, 210 дана снпсе, 120 кг маргарин, 701 кг бийдай уны, 2 тонна 700кг капуста, 200 пачка кока-кола (фанта), 5 тонна жүзиу, 5,5 тонна сыр, 2 тонна 600 кг қаўын хәм 250 комплект хәр қыйлы ауысық бөлеклер иркилип мәмлекетимиздиң хазинесине қайта тапсырылды. Хәзирги ўақытта бул жұмыслар дағам етип атыр.

Арақ ишип, машинаны айдасаң,
Зыяның көп болар, тапқан пайдадан.
Өзиң менен турмай, өзге биреўдиң
Қәпелнимде гүл өмирин жойтасаң...

Түрли-түрли қылўасы бар арақтың,
Назы менен жылўасы бар арақтың.
Ишип алса, ушып кетер қаўаға,
Усындай хәм «арқасы» бар арақтың...

М. У. УТЕМУРАТОВ

ҚР НИМ МАИ бөлими баслығының орынбасары милиция капитаны

«Адам хәм нызам» газетасы арқалы жас шаңарақлардың шайпалмаўы қаққында өзимниң жеке усыныс-ликирлеримди ортақласыўды мақул көрип, редакцияға хат жоллап отырман.

Хәзирги ўақытта хеш кимге де сыр емес, халқымыз өтиу дәуириниң экономикалық қыйыншылықтарын бастан кеширип атыр. Ким қалайынша күн кеширсе да, өзлериниң перзентлерин бояға келген соң шаңарақлы етиўн төбийғый ҳал. Жасау, өмир сүриу дегенниң түп мөниси де сонда. Ал жас жубайлардың жубын жазбай, бахытлыжасауы ушын

ЖАС-ЖУБАЙЛАР ЖУБЫН ЖАЗБАСЫН

жақыннан жәрдем зәрүр. Гөптиң посгеллесни айтқанда дәуирдиң талап етиуі бойынша «Адам хәм нызам» арқалы шаңарақ болыўды гөзлеп жүрген қыз-жигитлерге «Қызым, саған айтаман, келиним, сен тыңла» дегендей, турмыстың унамсыз тәрәплеринен емес, ал унамлы тәрәплеринен үлги-өрнек алыңлар дегим келеди. Хәзирги ўақытта көмpek сөзлер

хеш кимге жақпайды. Улды уяға, қызды қыяға қондырыу ата-ананың парызы. Сондықтан жас жубайлардың көтерген шаңарақларына ууық шаншып, жәрдемлесип, отау ийесі болатуғын перзентлеримиздиң бахтын бурынғыдан да бетер ойлайық демекшимен.

«Адам хәм нызам» газетасы жас жубайлардың жубын жазбай, беккем шаңа-

рақ болыуы ушын «мәсләхәт төбе» болып, онда белгилі заң хызметкерлериниң мәсләхәтлери жәрияланып барылса екен деймен. Сондай-ақ газетанда халқымыздың салт-дәстүр қосықлары, «Беташар»дың жаңа нұсқалары басылса да шеп болмас еди. Онда әдеп-иқрамлылыққа, ийбелликке шақырыўшы қатарлар есапқа алынып барылса деймиз. «Қыз ўақтында бәри жақсы, жаман қатын қайдан шықты?» деген халқымызда ушырма гәплер бар...

Кеңесбай ДАБЫЛОВ

ҲАМКОРЛИКДА ҲИКМАТ КЎП

Бирлашган ўзар, деган нақл бор, халқимизда. Биз транспортда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари билан ҳамкорликда ҳаракат қилиб жиноятчиликнинг олдини олиш, қонунчиликни мустаҳкамлаш йўлида иш олиб бормоқдамиз.

Буни ўтган йилги амалга оширган фаолиятимиздан ҳам кўрса бўлади. Биз ички ишлар бўлимлари, темир йўл ҳарбийлашган соқчилик бўлими билан биргаликда қўшма тадбирлар ишлаб чиқиш уни рубога чиқардик.

Бунинг натижасида Қўнғирот шохбекатида 3 та шахс ва Урганч шохбекатида 2 нафар шахс тахта ўғирлаётганда ушланди, тегишли жазосини олдилар. Назоратдаги ташкилотларда дебиторлик қарзларини ундириш ҳолати текширилганда 31 та ташкилотлар бу соҳадаги камчиликни бартараф қилишга қарата раҳбарларга амрнома, огоҳномалар юборилди. Хўжалик судларига эса 8 та даъво аризаси жунатилди. Бунинг натижасида Оролбўйи темир йўл бўлимида 124 миллион 584957 сўм тўланишига эришилди. Ўзаро ҳисоб-китобларга доир фармоннинг бажарилишини таъминламагани учун Жумуртау шох-бекати бошлиғи А. Хўжамуратов интизомий, «Узтрансқурилиш»нинг 3-қурилиш-монтаж поезди бош ҳисобчиси С. Ибрагимов дебитор қарзларини ўз вақтида ундирмагани учун маъмурий жазога тортилдилар.

Божхона тўғрисидаги қонунлар қандай бажарилаётгани текширилганда 5 та темир йўл ташкилотисиз бартер асосида экспорт-импорт операциялари ўтказилиб натижасида қонунлар бузилган. Бунинг учун Хонқа темир йўл шохбекати бошлиғи Ю. Абдуллаев келган юкларни божхона назоратисиз бериб юборгани учун маъмурий жавобгарликка тортилди. Келгусида бу соҳадаги қонуннинг бажарилишини ўрганиш диққатга лойиқдир. Чунки ҳозирги пайтда республикага олиб келинаётган ва олиб кетилаётган юкларнинг аксарияти салмоғи ҳаво ва темир йўл транспортларига тўғри келмоқда. Шунинг учун

ҳам оу соҳадаги қонунлар бажарилиши кундалик назоратда бўлмоғи мақсадга мувофиқдир.

Шунингдек, келгусида қонунчиликнинг аҳволини яхшилаш мақсадида қонунлар ижроси текшириб боришмоғи, темир йўлда ҳамда унга ажратилган йўл четларидаги ерлардан фойдаланиш аҳволини умумий назорат тартибда текшириш, темир йўл ички ишлар бўлимлари ва бошқа ташкилотларда маъмурий амалиёт аҳволи, дарё транспорт воситаларидан фойдаланиш қоидаларининг аҳволини ўрганиш, фойдаланишга топширилаётган уй-жойлар қурилишида қурилиш бўйича қонунчиликни таъминлаш аҳволини текшириш кабиларга эътибор берилмоғи ва масалалар иш режаларига киритилса мақсадга мувофиқлиги кўринади.

Фуқароларнинг муурожаатлари тўғрисидаги қонуннинг бажарилиши текширилганда талай нуқсонлар аниқланди. Урганч шохбекати санитария эпидемиология станциясида айрим ҳолларда шикоят ва аризаларни кўришда расмий

чилик ва санссаларликка йўл қўйилиб фуқароларнинг ҳуқуқлари паймон бўлаётганлиги маълум бўлди. Масъул шахс М. Хаидова айбномага асосан интизомий жавобгарликка тортилиб, қонун бузилиш ҳоллари ўз вақтида бартараф қилинишига эришилди.

Хоразм вилояти темир йўл шохбечаларида божхона ҳақидаги қонунлар ижроси аҳволи текширилиб, божхона назоратини ташкил қилишдаги қонун бузилиш ҳолларини бартараф қилиш ҳақида тақдимнома киритилди. Бунинг натижасида қўшимча равишда Шовот ва Ҳазорасп шохбекатларида темир йўл божхона постлари ташкил этилди.

Йўловчиларга хизмат кўрсатиш аҳволи текширилиши натижасида Нукус аэропорти кассирлари Р. Хайрулина ва А. Сафаровалар ўзгаларнинг мулкни талон-тарож қилгани аниқланиб, уларга нисбатан жиноят ишлари қўзғатилиб, суд томонидан жазоландилар. Бу турдаги жиноятлардан яна тўрттаси аниқланди.

Шунингдек фуқаролар М. Рўзметова ва Р. Отажоновалар томонидан темир йўл транспортда қалбаки чиптадан фойдаланиш ҳоллари аниқланиб улар жавобгарликка тортилиб суд томонидан жазо олдилар.

Ўтган йилда умумий назорат бўйича 51 та текшириш ўтказилди. Шунга асосан 25 та эътироз, 27 та тақдимнома, 48 та амрнома, 13 та огоҳлатириш, 24 та интизомий, 31 та маъмурий иш қўзғатилган. 2200 сўмлик моддий зарар айбдорлардан ихтиёрий ундирилган 12 та даъво аризаси қўзғатилиб 37900 сўм ундирилди.

1996 йилда жиноятчиликнинг аҳволига тўхталадиган бўлсак, 1995 йилга нисбатан 134,8 фоизга ўсган.

Давлатларо божхона чегараларида текшириш ишлари ва наркотик билан боғлиқ жиноятларга қарши кураш кучайгани натижасида ўтган йилда жиноятчилик умумий сони ичида оғир ва ўта оғир жиноятлар салмоғи ошиб кетди. Жиноят содир қилган шахсларнинг

составига қаралса, уларнинг анчаси чет эл фуқаролари бўлиб ҳаммаси наркотик моддалар билан боғлиқ жиноятни содир қилганлар. Булардан кўринадики, гиёҳвандлар билан боғлиқ жиноятни содир қилувчилар бу моддаларни Ўзбекистон ҳудудидан асосан Россияга ташинида фойдаланишга урунмоқдалар. Келгусида бу тур жиноятларга қарши курашда алоҳида эътиборга олинади.

Кузатишлар шуни кўрсатдики, жиноят содир қилганларнинг 77,5 фоизи ҳеч қаерда ишламайдиган шахслардир. Бундай тоифа шахслар салмоғи кўпчилиги одамларнинг яъни бозор шаронига мослаша олмаётгани, жойларда уларни иш билан таъминлаш масаласи яхши йўлга қўйилмагани деб ҳисоблана бўлади. Бундан буён ана шу тоифадаги шахслар билан профилактик ишларни олиб боришга катта эътиборни қаратиш жиноятчиликнинг камайишига сабаб бўлади.

Ички ишлар бўлимларида қонун бузилиш ҳоллари бўйича ўтган йили иккита тақдимнома киритилган. Жумладан Урганч темир йўл ички ишлар бўлими тезкор ҳодимлари томонидан Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодекси 164-моддаси билан айбланувчи Шерзон Матёқубовни қидириш ишларини олиб боришда қонун бузилиш ҳоллари юзасидан киритилган тақдимнома бўйича бу қонун бузилишига йўл қўйган темир йўл ички ишлар бўлими ходими О. Казаков интизомий жазоланиб қидирув иши жонлантриб юборилиб айбланувчи тез кунда топилиб қамоққа олинди.

Қонунларни аҳоли ўртасида кенг тушинтиришга ҳам эътиборни кучайтиряпмиз. Ўтган йилнинг ўзида маърузалар сони 48 тага етказилди. Буларнинг ҳаммаси қонунбузарликни камайитиришга ўзининг ижобий таъсирини берапти.

Х. НИЯЗИМБЕТОВ

Орол бўйи транспорт прокурори, I даражали юрист.

ГАЗЕТХОНЛАРГА АЛЕН ЛЕЙКИНИНГ 15 МАСЛАҲАТИ

1. Ҳар кунни ўз вақтингизни ва ходимларингиз, буюртмачи миқозларингиз, шерикларингиз вақтинги тежашининг янги тадбирларини ўйлаб кўринг. Бунда уларнинг ва фирманинг иш услубини ҳисобга олинг.

2. Бу ҳақда ўзингиз ўйлабгина қолмай, балки ёрдамчингиз, референтингиз, котибингиз ёки шу иш билан шуғулланадиган махсус ходимга бу соҳадаги янгиликларни матбуот ва адабиёт (китоблар)дан излаб, сизга маълум қилишни топширинг.

3. Эрталабки биринчи юмушингиз — ҳал қилинадиган масалалар рўйхати ва жадвали (ҳал қилиш муддатлари)ни тузиб олинг. Бунда қайси иш зарурроқ ва аввалроқ ҳал қилинишига эътибор беринг.

4. Аҳамияти камроқ, иккинчи даражали ишлар баъзан йиғилиб қолади. Бундан қўчиманг. Уларни ҳал этишга 3-4 соат ажратсангиз кифоя.

5. Ҳар айда бир марта қўл остингиздаги ходимларнинг масъулиятини қай даражада ҳис этишларини текшириб кўринг. Бу осон. Зарур масалаларнинг қайсылари вақтида ҳал қилинганини эринмай, «инжиқлик» билан текширинг. Ҳар қандай текширишдан сўнг амалий хулосалар чиқарилади.

6. Яхши ғоялар, ниятлар, фикрлар, муҳим кузатишлар ҳаёлингизга келса ёзиб қўйиш учун доимо столингиз устида тоза варақчалар турсин.

7. Ходимларингизга мумкин қадар кўпроқ иш юкланг. (Бошқача айтганда,

уларни бекор қолдирманг). Махсус масалаларни ҳал этиш учун мутахассисларни ишга жалб этинг.

8. Ҳар кил қозғов ва хатларни кўпайтирманг. Нозарур ахборотлардан қутулинг.

9. Дам олиш кунни ишламанг.

10. Қийин ва муҳим масалалар ҳал бўлганда ўзингизга бир оз эрк беринг, чарчодингизни ёзинг.

11. Турли-туман ишларга «алаҳсиб» овора бўлманг, диққатингизни йиғинг, айни фурсатдаги энг муҳим масалага эътибор беринг.

12. Муайян масала бўйича китоблар, газета, журналлар, ҳисоботлар, маърузаларни бошдан оёқ ўқиб ўтирмай, тез варақлаб кўринг ва зарур жойларини топинг.

13. Ўз феъл-атворингиздаги хислатларингиз, қилиқ, одатларингиз ҳақида ўйлаб кўринг ва улардан ишга зарари тегадиганларини ташланг.

14. (Бирор одамни ёки ишни) «кутиб туриш» пайтларидан кичикроқ масалаларни ҳал қилиш учун фойдаланинг. Бирор кенгаш ёки раҳбар қабулига бораётганингизда шунақа кичик масала ёзилган қозғовларингизни оловинг.

15. Ишингиз ўнгидан келмай қолса, кўп эзилманг ва ҳеч кимга ҳасрат қилиб вақтингизни кеткирманг.

16. Муҳим масалаларни ҳал этиш учун ҳали вақтингиз етарли экани ёдингизда бўлсин.

АГАР БОШИНГИЗ ОҒРИСА

«Бош оғриғига дорингиз борми?», «Бугин бошим ёрилиб кетай деяпти». Бунга ўхшаш гапларни ҳар биримиз кўп эшитганмиз.

Бошингиз оғриғига бош мия томирларида ва унинг атрофидаги пардаларда жойлашган рецепторларнинг таъсирланиши сабаб бўлади. Бу сезгир асаб охирилари танадаги ҳамда тошқи муҳитдаги мўътадил ҳолатнинг салгина четга чиқишини, масалан, об-ҳавонинг ўзгарганини дарров сезади. Мана шунинг учун ҳам бош оғриғининг сабаблари кўп.

Соғлом одамнинг ҳам боши оғриши мумкин. Масалан, одам спиртли ичимлик ичганида, чарчаганида, офтобда исиб кетганида ёки дим понада узоқ вақт ўтирганида боши оғриб қолади.

Бош оғриғи турли касалликларнинг аломатларидан бири ҳисобланади. Бош лўқиллаб, ёригудек бўлиб, очиши оғрийди, оғриқ бутун бошни ўраб олади ёки бошингиз фақат маълум қисми оғрийди. Оғриқ сабабини врач аниқлаб беради.

Айтганча мигренда бош хуруж қилиб оғрийди, бунда одатда, бошингиз ярми оғрийди, бундай оғриқ қизларда ҳайз олдидан пайдо бўлади, шунингдек чарчаш, тўйиб ухламаслик, вақтида овқатланмаслик натижасида ҳам рўй беради. Бундай ҳолларда бош оғриганда одамнинг кўнгли айнийди, қайт қилади, қоттиқ товушдан, ёруғликдан оғриқ зўраяди. Одамда оғриқ бир неча соатгача босилмайди.

Мигрень туфайли пайдо бўлган бош

оғриғи одатда одам тўйиб ухлаганидан кейин ўтиб кетади. Баъзиларга очмиқ чой, кофе, шунингдек аналгин, ношпа, димедрол яхши ёрдам беради.

Мигрень хуружининг олдини олиш учун тоза ҳавода кўпроқ бўлишга ҳаракат қилиш, шоклод, очмиқ овқатлар емаслик, спиртли ичимлик ичмаслик керак, зеро булар доим бош оғриғига сабаб бўлади. Қаттиқ толиқиш, асабнинг бузилиши мигрень хуружига олиб келади, шунинг учун хафагарчиликдан нарироқ юриш, ишхонада бўлар-бўлмас жанжалларга йўл қўймаслик керак.

Гипертония касаллигида умуртқа поғонаси остеохондрозиди, бош мия томирлари атеросклерозиди, неврозда, калла ичи босими ошиб кетганда ҳам бош оғриши мумкин.

Врач ҳар бир беморнинг касаллигига қараб бош оғриғидан қутулиш йўллари ҳақида маслаҳат беради. Шунинг учун ҳар сафар бош оғриганда поликлиникага бориш керакмикин? Бирор сурункали касаллиги бор одам бундай пайтда қанақа дори ичишни билади.

Бироқ, бош тўсатдан қаттиқ оғри-са, бошга худди зарб тушгандек бўлса, бемор бу пайтда қайт қилса, баъзи ҳолларда ҳатто ҳушидан кетса, уни тезда ёнбошлатиб ётқизиш керак (шунда қусуғи оғзида тиқилиб қолмайди) ва дарҳол тез ёрдам машинасини чақиритиш зарур. Бундай бош оғриғи ҳаётга ҳавф соладиган аломатдир.

РЎЗНОМА ХИЗМАТИНГИЗДА

Адлия ва суд идоралари, прокуратура, ички ишлар, адвокатура ҳамда солиқ инспекцияси, божхона ва бошқа юридик ташкилотлар, корхоналар, барча-барча жамоатлар фаолиятини ўз саҳифаларида мунтазам ёритиб ҳуқуқий таълим самарадорлигини оширишга ка-

марбаста бўлган «Адам ҳам Нызам» «Инсон ва қонун» ҳуқуқ газетасига 1997 йил учун обуна давом этмоқда.

Газетанинг обуна баҳоси фуқаролар учун: бир ойга 22 сўм,

ўч ойга 65 сўм,
олти ойга 130 сўм,
Корхоналар учун:
бир ойга 50 сўм,
ўч ойга 150 сўм,
олти ойга 300 сўм.

ТАҲРИРИЯТ.

Бас редактор Роза КӨБЕЙСИН қызы.

Редакцияның жәмиётлик кеңесгөйлери:

Парахат АЙТНИЯЗОВ, Сейтназар ЕРЖАНОВ Батыр
МАТМУРАТОВ, Халмурза МАМУТОВ, Фархад НИЗАМОВ, Азат
НУРЖАНОВ, Жаңабай САДЫҚОВ, Жаңабай ШЫЛМАНОВ,
Замира ШАМУРАТОВА, Ҳақимбай ҲАЛИМОВ.

«АДАМ ҲАМ НЫЗАМ» ШӨЛКЕМЛЕСТИРИУШИЛЕР; Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасы, Әдиллик Министрлиги, Ички ислер Министрлиги ҳам редакция жәмәәти

Газета А-3 форматинда нусқасы 3650 572 буйыртпа менен басылды.

Мәкан жайымыз;
Инд; 742000. Нөкис қаласы
Ғәресизлик көшесі №44 жай.
телефон; редактор; 4—47—59.

Басыўға рухсат этилген ўақты 15.00
Индекс 64624